

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 51/2014 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan hyväksymisestä sekä laeiksi yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 10 päivänä joulukuuta 2014 lähettänyt sosiaali- ja terveysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen eduskunnalle vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan hyväksymisestä sekä laeiksi yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain muuttamisesta (HE 284/2014 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- oikeuspäälikkö Päivi Kaukoranta ja lainsäädäntösihteeri Satu Sistonen, ulkoasiainministeriö

- sosiaalineuvos Viveca Arrhenius, sosiaali- ja terveysministeriö
- erityisasiantuntija Timo Makkonen, oikeusministeriö
- oikeusasiamiehensihteeri Juha-Pekka Konttinen, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- johtaja Sirpa Rautio, Ihmisoikeuskeskus
- erityisasiantuntija Pirjo Poikonen, Suomen Kuntaliitto
- varapuheenjohtaja Kalle Könkkölä, Vammaisfoorumi ry.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- opetus- ja kulttuuriministeriö
- työ- ja elinkeinoministeriö
- ympäristöministeriö.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi New Yorkissa joulukuussa 2006 tehdyn yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista, siltä osin kuin se kuuluu Suomen toimivaltaan, ja yleissopimuksen valinnaisen

pöytäkirjan sekä lain yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja lain eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain muuttamisesta.

Yleissopimuksen tarkoituksena on taata vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet, edistää ja suojella näitä oikeuksia ja vapauksia sekä edistää vammaisten henkilöiden ihmisarvon kunnioittamista. Syrjäntäkielto sekä esteettömyys ja saavutettavuus ovat yleissopimuksen johtavia periaatteita.

Yleissopimuksen täytäntöönpanoa varten nimetään kansallinen yhteystaho ja perustetaan kansallinen koordinaatiojärjestelmä. Lisäksi nimetään rakenne, jonka avulla edistetään, suojellaan ja seurataan yleissopimuksen kansallista täytäntöönpanoa.

Valinnaisen pöytäkirjan mukaan sopimuspuolen lainkäyttövaltaan kuuluvilla henkilöillä ja

henkilöryhmillä on oikeus tehdä valituksia vammaisten henkilöiden oikeuksien komitealle, jos nämä katsovat sopimuspuolen loukanneen heidän yleissopimuksella tunnustettuja oikeuksiaan. Valinnaisessa pöytäkirjassa määrätään myös tutkintamenettelystä.

Yleissopimus ja sen valinnainen pöytäkirja ovat tulleet kansainvälisesti voimaan toukokuussa 2008. Suomen osalta yleissopimus ja sen valinnainen pöytäkirja tulevat voimaan kolmantenakymmenentenä päivänä ratifioimiskirjan tallettamisesta. Lait on tarkoitettu tuleviksi voimaan valtioneuvoston asetuksella säädettävänä ajankohtana samanaikaisesti, kun yleissopimus ja sen valinnainen pöytäkirja tulevat Suomen osalta voimaan.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

YK:n vammaisyleissopimuksen tavoitteena on taata vammaisille henkilöille kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä edistää vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista. Yleissopimuksen soveltamisala on hyvin laaja sisältäen kaikki elämänalueet, ja sen tarkoituksena on mahdollistaa vammaisille henkilöille heidän itsemääräämisoikeutensa kunnioittaminen, syrjimättömyys ja täysimääräinen osallistuminen yhteiskuntaan esteettömällä ja saavutettavalla tavalla. Yleissopimuksen valinnaisella pöytäkirjalla perustetaan yksilövalitusjärjestelmä ja mahdollistetaan vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean omasta aloitteesta tapahtuva tutkintamenettely.

Yleissopimuksen 33 artiklan 3 kohta edellyttää, että kansalaisyhteiskunta, erityisesti vammaiset henkilöt ja heitä edustavat järjestöt, on osallistettava ja heidän on osallistuttava sopimuksen valvontaprosessiin täysimääräisesti. Yleissopimuksen täytäntöönpanoa koskevaa lainsäädäntöä ja politiikkaa laadittaessa ja muissa vammaisia henkilöitä koskevissa päätöksentekoprosesseissa on neuvoteltava tiiviisti vammaisten henkilöiden kanssa ja aktiivisesti osallistettava heidät, vammaiset lapset mukaan

lukien, heitä edustavien järjestöjen kautta (4 artiklan 3 kohta). Saadun selvityksen mukaan näitä sopimusmääräyksiä on tarkoitus toteuttaa muun muassa ihmisoikeuskeskuksen valtuuskunnan kautta ja kuulemalla vammaisia henkilöitä ja heitä edustavia järjestöjä. Valiokunta pitää vammaisten osallistamista keskeisen tärkeänä sopimuksen täysimääräisen toteutumisen kannalta.

Yleissopimuksen hyväksyminen edellyttää vakiintuneen valtiosopimus käytännön mukaan, että kansallinen lainsäädäntö saatetaan sopuun kansainvälisen sopimuksen määräysten kanssa ennen sopimuksen ratifiointia.

Sopimuksen hyväksymistä on valmisteltu pitkään. Sosiaali- ja terveysvaliokunta on käsitellyt yleissopimusta myös EU:n neuvoston päätösten valmistelun yhteydessä ja pitänyt tärkeänä kansallisen lainsäädännön muuttamista mahdollisimman pian, jotta yleissopimus voidaan ratifioida tekemättä siihen varauksia (StVL 3/2007 vp ja StVL 17/2008 vp). Tuolloin valtioneuvosto arvioi muutoksia tarvittavan kehitysvammaisten erityishuoltoa koskeviin säännöksiin sekä vammaisten liikkumisvapaudteen liittyviä kotikuntalain ja sosiaalihuoltolain muutoksia. Viimeksi mainittu kotikunnan valintaa koskevat

lainmuutokset toteutettiin vuoden 2011 alusta voimaan tulleilla laeilla (HE 101/2010 vp). Kuluva vaalikauden aikana on lisäksi annettu yleissopimuksen määräyksiin liittyviä säännöksiä yhdenvertaisuuslaissa (HE 19/2014 vp). Valiokunnan saaman selvityksen mukaan oikeusministeriön toimialan lainsäädäntö täyttää muun muassa uuden yhdenvertaisuuslainsäädännön antamisen jälkeen ratifioinnin edellytykset.

Yleissopimuksen 14 artiklassa turvataan vammaisten henkilöiden yhdenvertainen mahdollisuus nauttia oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen ja turvallisuuteen. Artiklan voimaansaattamisen edellyttämät muutosehdotukset vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuteen kohdistuvien rajoitusten sääntelyyn (HE 108/2014 vp) on annettu eduskunnalle, mutta on epävarmaa, ehtiikö eduskunta käsitellä lakiehdotukset ennen vaalikauden viimeisten valtiopäivien päättymistä. Valiokunta pitää kuitenkin yleissopimuksen hyväksymistä kuluva vaalikauden aikana vammaisten oikeuksien toteutumisen kannalta erittäin tärkeänä ja puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä. Valiokunta katsoo edelleen, että kansallinen lainsäädäntö on saatettava sisällöltään sopimuksen mukaiseksi, eikä sopimukseen tule tehdä varauksia. Jos edellä mainittu hallituksen esitys aikataulusyistä raukeaa, tulee valiokunnan käsityksen mukaan ennen sopimuksen ratifioinnin loppuunsaattamista varmistua siitä, että

yleissopimuksen 14 artiklan ratifioinnin edellytykset täyttyvät kansallisessa lainsäädännössä ja ratifiointiin vaadittavat säädösmuutosehdotukset annetaan pikaisesti eduskunnalle. Valiokunta ehdottaa asiasta lausumaa. (*Valiokunnan lausumaehdotus*)

Valiokunta ehdottaa eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain muuttamista siten, että yleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdassa tarkoitettujen tehtävien hoitamisesta ehdotettu 19 f § sijoitetaan uuteen 3 b lukuun.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella sosiaali- ja terveysvaliokunta ehdottaa,

että eduskunta hyväksyy hallituksen esityksessä tarkoitetun yleissopimuksen ja yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan,

että 1. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomana,

että 2. lakiehdotus hyväksytään muutettuna (Valiokunnan muutosehdotukset) ja

että hyväksytään yksi lausuma (Valiokunnan lausumaehdotus).

2.

Laki

eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään eduskunnan oikeusasiamiehestä annettuun lakiin (197/2002) *uusi 3 b luku ja 19 f § seuraavasti:*

3 b luku

Muut tehtävät

19 f §
(Kuten HE)

Voimaantulosäännös
(Kuten HE)

Valiokunnan lausumaehdotus

*Eduskunta edellyttää, että ennen
vammaisyleisopinuksen ratifiointin*

*loppuunsaattamista varmistetaan, että
sopimuksen 14 artiklan ratifiointin
edellytykset täyttyvät kansallisessa
lainsäädännössä.*

Helsingissä 25 päivänä helmikuuta 2015

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Juha Rehula /kesk
vpj. Anneli Kiljunen /sd
jäs. Outi Alanko-Kahiluoto /vihr
Ari Jalonen /ps
Johanna Jurva /ps
Merja Kuusisto /sd
Merja Mäkisalo-Ropponen /sd
Hanna Mäntylä /ps

Mikael Palola /kok
Terhi Peltokorpi /kesk
Sari Sarkomaa /kok
Hanna Tainio /sd
Anu Vehviläinen /kesk
Ulla-Maj Wideroos /r
Erkki Virtanen /vas.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Harri Sintonen.